

★ 2017
Веселих свят
та щасливого
Нового року!

В номері:

І.О. Любчак «Енергозберігаючі технології в рамках екологічної освіти і виховання учнів». Сторінка методиста	2
Денисюк М.М. «Подорож у країну здоров'я». Панорама творчих уроків	5
Т.В. Гуйван «Окисно-відновні реакції, їхнє значення». Панорама творчих уроків.....	10
Т.А. Черній «Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з дієприкметниковим зворотом». Панорама творчих уроків	17
Г.І. Макуха «Україна – наша Батьківщина». Виховна робота.....	21
Л. Новицька «Вектори щастя Лариси Ковальової». Особистості.....	37

Енергозберігаючі технології в рамках екологічної освіти і виховання учнів

*Любчак Ірина Олександрівна,
методист з навчальних дисциплін
комунальної установи «Міський методичний кабінет»*

Як працює та чим відрізняється світлодіодне LED освітлення від застарілих ламп накаливання? Чи відчутна різниця у вартості та використанні сучасних технологій, а також чи популярні такі нововведення серед населення? На ці та інші питання відповіли представники компанії «Промавтоматика» під час зустрічі-семінару з учителями вінницьких шкіл.

Захід відбувся 14 грудня 2016 року у комунальному закладі КЗ "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №32 ВМР" в рамках методичного семінару «Екологічна освіта і виховання учнів» для вчителів природничого циклу, активну участь у підготовці і проведенні якого взяли Тетяна Артемкіна, Наталія Баюрко, Вікторія Пивошенко, Людмила Федоренко та ін. Учасникам семінару були представлені доповіді на теми: «Розвиток екологічних компетентностей учнів основної школи на уроках і в позакласній роботі з біології» та «Формування екологічної культури учнів».

Важливим питанням виховання учнів на сучасному етапі модернізації освітнього процесу і розвитку взаємовідносин суспільства та природи є формування у підростаючого покоління енергозберігаючих компетентностей. Вчителі, як ніхто інший, повинні бути обізнані у сфері сучасних технологій, адже саме вони значною мірою впливають на екологічну культуру підростаючого покоління.

В тому, що енергоефективні технології з кожним роком стають все більш популярними, сумнівів не залишається. Особливою увагою, з поміж інших товарів, користуються світлодіодні системи освітлення.

«Промавтоматика Вінниця» є українським виробником світлодіодної, мікропроцесорної та щитової продукції. Під час екскурсії на підприємство, організованої PR-менеджером ТОВ «ПромАвтоматикаВінниця» Альоною Казимовою, представники компанії розповіли учителям про ряд незаперечних переваг, яке має LED освітлення у порівнянні з освітленням на базі традиційних джерел світла.

Діяльність компанії була представлена у короткій відео-презентації, після чого вони завітали на виробництво. Присутні мали змогу на власні очі побачити процес розробки та виготовлення світлодіодних світильників, мікропроцесорних реле, електрощитового обладнання. Керівник відділу корпоративних продажів Владислав Штойко розповів про весь асортимент електротехнічної продукції, яку реалізовує компанія «Промавтоматика Вінниця», а провідний інженер компанії Тарас Демчук на практиці продемонстрував відмінності роботи люмінесцентної, енергоефективної та традиційної ламп накаливання.

Генеральний директор компанії «Промавтоматика» Михайло Ганчук розповів присутнім про унікальні розробки вітчизняного виробництва. Ноу-хау, аналогів якому немає у світі – установка «Безпечний перехід», працює по проспекту Юності (м. Вінниця) та оберігає життя пішоходів. Наразі пілотний проект успішно реалізований, а вже незабаром планується його розширення на інших локаціях міста.

На останок, очільник «Промавтоматика Вінниця» анонсував присутнім розробку «SMART WARMTH» (розумне тепло), яка призначена для керування газовими та електрокотлами та завдяки якій споживачі матимуть змогу досягти до 20% економії.

Загалом захід сприяв поглибленню екологічного світогляду вчителів, розвитку системи екологічних знань, умінь і навичок та ціннісних орієнтацій у сфері проектування і впровадження енергозберігаючих технологій.

Подорож у країну Здоров'я

Конспект сюжетно-ігрового уроку з фізичної культури в І класі за школою культури рухів з елементами гімнастики

Денисюк Микола Миколайович, вчитель фізичної культури комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №35

Вінницької міської ради»,

вчитель вищої кваліфікаційної категорії,

«вчитель-методист»,

призер Всеукраїнського конкурсу “Інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу” в 2016 році

Мета: Формування стійких мотивів і потреб школярів у дбайливому ставленні до свого здоров'я, цілісному розвитку фізичних і психічних якостей, творче використання засобів фізичної культури в організації здорового способу життя.

Завдання: Формувати емоційно-позитивне ставлення, і інтерес до рухів. Профілактика та виправлення порушень постави; Зміцнення м'язів спини і черевного преса; Виховувати потребу вести здоровий спосіб життя;

Місце проведення: Спортивна зала.

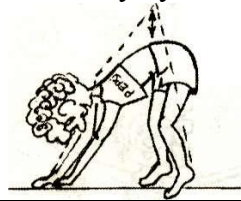
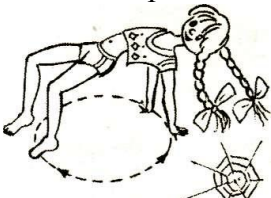
Інвентар: гімнастичні палиці, тренувальні драбини, комп'ютер, телевізор.

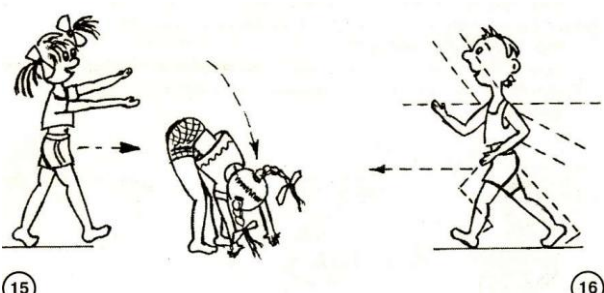
Хід уроку.

Частини уроку та їх зміст.	Дозування	Організаційно-методичні вказівки.
І.ПІДГОТОВЧА ЧАСТИНА.	5 хв.	
1.Організація учнів. Шикування учнів в шеренгу. Привітання	1 хв.	Виконується за командою. Стежити за поставою.
2. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення завдань уроку	1 хв.	Розповісти, пояснити та
3. Теоретичні відомості « Твоє здоров'я в твоїх руках»	2 хв.	отримати зворотну інформацію від учнів про розуміння завдань
4. Різновиди ходьби з гімнастичними палками; • на носках, руки в сторони; • на п'ятках, руки за спину	1 хв.	Фронтально - потоковий метод організації діяльності. Виконувати за командою.

П.ОСНОВНА ЧАСТИНА.	27 хв.	
1. Сюжетно ігровий комплекс загальнорозвиваючих вправ з музичним супроводом. Мороз	8 хв. 2 хв.	Діти стоять в колі, обличчям до викладача. 1. "Ось так холод ..." - Плескають у долоні, труть їх один об одного. "Щоб зігріти його ..." - Труть ніс кінчиками пальців. 2. "Будемо ніжки ..." - Підстрибують на місці. "Дуже холодно стояти ..." - Ляскають по ніжкам, труть їх. 3. Діти біжать по залу. 4. Дії відповідають тексту пісні. 5. Діти біжать по залу.
Розминка (1) Головами покиваємо носіками помотаємо І зубами поскрипимо (2) І всі трішки помовчимо (3) Плечиками ми покрутимо (4) І про ручки не забудемо пальчиками потрясемо (5) І всі трішки відпочинемо (6) Ми ногами побовтаємо Трохи всі поприсідаємо Ніжку ніжкою підіб'ємо (7) І з початку все почнемо ...	2 хв.	Діти розташовані в коло. 1 (і далі) - дії відповідають тексту пісні. 2 - притискаємо вказівні пальці до губ і видихаємо («тсс ...»). 3 - поставивши пальці на плечі, обертаємо плечима. 4 (і далі) - за текстом 5 - нахилившись, качаємо руками («щоб ручки відпочили») 6 (і далі) - за текстом 7 - стрибаємо на місці або ритмічно ляскати в долоні. В інших випадках дії відповідають тексту.
Ведмежата (1) Три ведмежати стрибали в саду І один сказав: «Я упаду!» (2) І, звичайно, він впав вниз головою (3) Ведмедика відвели додому Два ведмедика, Ось ведмежа ...	2 хв.	1 - підстрибуємо на місці (ноги на ширині плечей). 2 - нахиляємося, голову опускаємо вниз. 3 - перевалюється з ноги на ногу, стоячи на місці. Показуємо будиночок (склавши руки над головою).
Жабенята Четверо жабенят разом на пеньку сидять Разом на пеньку сидять, смачних черв'яків їдять (2) Ням-ням, ням-ням, ням-ням-ням-ням-ням-ням! Ням-ням, ням-ням, ням-ням-ням-ням-ням-ням! (3) Раптом - в калюжу один пірнув, в теплій воді заснув (4) А троє жабенят смачних черв'яків їдять (5) Ням-ням ... (6) Раптом - в калюжу один пірнув, в теплій воді заснув (7) А двоє жабенят смачних черв'яків	2 хв.	1,4,7,10 - Сидимо по колу на колінах. Пальці розчепірені (лапки), розгойдуємося з боку в бік. 2, 5, 8 - 3 силою викидаємо руки то вперед, то над головою, виконуючи «хапальні» рухи (кулачки стискаємо - розтискаємо) 3, 6, 9 - нахиляємося вниз, лягаючи тулубом на коліна, руки

їдять (8) Ням-ням ... (9) Раптом - в калюжу один пірнув, в теплій воді заснув (10) Останній все сидить і на черв'ячків дивиться		кладемо під щоку, очі закриваємо (спимо).
Ква –Ква»	2 хв.	Під час пісні діти стрибають на місці. Під час приспіву - дії, відповідні тексту пісні.
2. Комплекс вправ на швидкісно - координаційних драбинах. 1.Перешикання з колони по одному в колону по три.	4 хв.	Фронтально - потоковий метод організації діяльності. Виконувати за командою.
3. Комплекс вправ для корекції постави. Фізкультурна казка «Пригоди домашніх капців» У одній затишній міській квартирі жили- поживали разом зі своїми господарями сімейство домашніх капців. На підлозі під взуттєвої полицею в своєму улюбленому темному куточку лежали і важко сопіли дідусеві капці - капці з м'якою шкіряною підошвою і теплыми повстяними боками. Любили ці м'які тапки поспати . Вправа.1. «Любителі поспати» З вихідного положення (в. п.) лежачи на спині, руки в сторони - почергові повороти голови вліво - вправо, злегка торкаючись вухом поверхні опори. Татусеві, ж капці - шльопанці були найбільшими. Вони любили лежати на животі і вічно всіх розштовхували.	15 хв.	Ігровий метод Уважно слухати. Дихання спокійне Дихання спокійне. Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
Вправа.2. «Татусеві шльопанці» З В. п. лежачи на животі, голова повернута скронею на килим, руки зігнуті і упираються долонями - піднімаючи голову і плечовий пояс на помірну висоту, одночасно виконувати розгинальні рухи рук, примовляючи при цьому: «Відійди - посунься!»	 	Дихання спокійне Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.

Святкові, блискучі мамині тапки гордо красувалися, всім виглядом показуючи, які вони ошатні й витончені. Вправа.3. «Витончені туфельки» З В. п. стоячи на колінах з опорою на кісті рук (середнє положення) - почергове піднімання лівої і правої ноги, голова при цьому тягнеться вгору, спина м'яко прогнута в попереку.		Голова при цьому тягнеться вгору, спина м'яко прогнута в попереку.
До маминих капців, немов два пухнастих кошеня, завжди лагідно притискалися тапочки дітей. Вправа.4. «Пухнасті кошенята» В. п. – стоячи на колінах з опорою на кисті рук, прогинання та вигинання тулуба. Зі звуками «Мяу» та «ш – ш»		Дихання спокійне. Голова при цьому тягнеться вгору, спина м'яко прогнута в попереку.
Домашні тапочки всієї родини разом з іншим взуттям жили в окремому будиночку, яким для них була взуттєва полка. Вправа.5. «Полиця - будинок» З В. п. стоячи на четвереньках (високе положення) - випрямляти руки і ноги, максимально піднімаючи куприк: «Ось в якому великому будинку жили тапочки!» 		Слідкувати за технікою безпеки. Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
У цьому будиночку, якщо довго не було прибирання, теж іноді заводились павучки, які плели в темних кутках свою павутину. Вправа.6. «Павучок» З В. п. впираючись руками за спиною і піднявши тулуб – рухатись приставними кроками (зігнувши коліна) навколо вертикальної осі спочатку в один, потім в інший бік. 		Дихання спокійне. Слідкувати за технікою безпеки.

Тапки, наткнувшись на павутиння, незадоволено бурчали: «Давненько не було прибирання» А щоб не було павутини, потрібно частіше протирати свою взуттєву полку вологою ганчіркою! Вправа.7. «Щоденне прибирання» З В. п. лежачи на животі - повільно й плавно перевертатися на спину і назад на живіт - спочатку в один, потім в інший бік.		Дихання спокійне Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
Раніше за всіх, піднімалася мама - адже потрібно було встигнути приготувати сніданок всій родині. Її тапочки пурхали у ванній, передпокої і на кухні, як метелики! Вправа. 8. «Метелик» У цей час із спальні твердою ногою виходив тато - його тапки крокували, як солдати на військовому параді.		Дихання спокійне. Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
Вправа.9. «Велосипед» Лежачи на спині, руки вдовж тулуба. На 1 -3 – колові рухи ногами – імітація їзди на велосипеді. Почувши татові кроки і його гучний голос, тут же піднімалися діти і, ще сонні, виходили з дитячої кімнати в зал, щоб разом з татом зробити ранкову гімнастику. Оскільки оченята у дітей ще не зовсім відкрилися, вони йшли ніби на дотик, розставивши руки в сторони, при цьому вони раз у раз втрачали тапки.		Дихання спокійне. Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
Упр. 10. «Соні- просоні» Обережна ходьба в різних напрямках, руки вперед - у сторони, з періодичними нахилами до стопи. 15 16 Так починався новий день їхнього життя, який обіцяє так багато цікавого!		Дихання спокійне. Слідкувати за правильністю виконання вправи. Виправляти помилки зауваженням.
III ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА. Шикування та підведення підсумків	3 хв.	Рух може замінити безліч ліків, але жодні ліки світу не замінить руху.

Окисно-відновні реакції, їхнє значення*Конспект уроку з хімії в 9 класі**Гуйван Тетяна Володимирівна,**вчитель хімії комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №31 Вінницької міської ради»,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії***Мета уроку:**

Освітня: поглибити знання учнів про окисно-відновні реакції, навчивши учнів складати рівняння окисно-відновних реакцій методом електронного балансу.

Розвивальна: розвивати вміння і навички роботи в команді, вчити самостійно здобувати знання з різних джерел інформації та оформлювати їх у вигляді презентації, формувати вміння виступати перед аудиторією, використовуючи можливості мультимедійної техніки.

Виховна: виховувати пізнавальний інтерес учнів до вивчення хімії, товариську і взаємодопомогу.

Програмне забезпечення: програмно-методичний комплекс «Хімія. 9 клас», Microsoft PowerPoint, Word, Paint, Internet Explorer.

Обладнання: Періодична система хімічних елементів Д. І. Менделєєва, пам'ятки з алгоритмом складання рівнянь окисно-відновних реакцій методом електронного балансу, правила визначення ступенів окиснення елементів в речовинах.

Базові поняття та терміни: окисно-відновні реакції, окисники, відновники, окиснення, відновлення, метод електронного балансу

Хід уроку:**І. Організаційний момент.**

Привітання, перевірка готовності учнів до уроку, налаштування на робочий настрій та побажання успіху в роботі.

Добрий день! Я рада бачити вас всіх в гуморі. Сподіваюсь, ми з вами добре попрацюємо. Сьогодні на уроці ми продовжуємо говорити про окисно-відновні реакції, зокрема розглянемо їх значення. Отже цілі, які ми ставимо: повторити теоретичний матеріал про окисно-відновні реакції, удосконалити навички складання електронного балансу; розкрити значення окисно-відновних реакцій. Ще раз згадаємо ім'я відомого українського ученого, який зробив вагомий внесок у розробку теорії окисно-відновних реакцій Льва Володимировича Писаржевського.

ІІ. Актуалізація опорних знань.

Зараз ми ще раз повторимо основні поняття, котрі були розглянуті в цієї темі, проглянувши відеосюжет «Окисно-відновні реакції».

І щоб закріпити все вище сказане зробимо тестовий контроль.

Експрес – контроль

1. Метали мають такі ступені окиснення:

А. нульовий; Б. позитивний; В. Негативний

2. Окисно-відновні реакції, це реакції в яких:

А. не змінюється ступень окиснення елементів;

Б. змінюється ступень окиснення елементів;

В. належність до окисно-відновних реакцій визначається іншими методами;

3. Відновники – це атоми, молекули або іони , що:

А. приєднують електрони; Б. віддають електрони;

В. Здатні і віддавати і приєднувати електрони.

4. Окисники – це атоми, молекули або іони, що:

А. приєднують електрони; Б. віддають електрони;

В. Здатні віддавати та приєднувати електрони.

5. Відновлення – це процес:

А. приєднування електронів; Б. віддавання електронів;

В. Не пов'язаний з переходом електронів;

6. Який процес відбувається в зазначеній схемі $2\text{H}^{+1} + 2\text{e} \rightarrow \text{H}_2^0$

А. відновлення; Б. окиснення

7. при відновленні ступень окиснення:

А. зменшується; Б. збільшується; В. не змінюється.

8. Елемент з мінімальним ступенем окиснення може бути:

А. тільки відновником; Б. тільки окисником;

В. і відновником і окисником.

9. Елемент з максимальним ступенем окиснення може бути:

А. тільки відновником; Б. тільки окисником;

В. і відновником і окисником.

10. Елемент з проміжним ступенем окиснення може бути:

А. тільки відновником; Б. тільки окисником;

В. і відновником і окисником.

11. Укажіть схему, що відповідає перетворенню $\text{N}^0 \rightarrow \text{N}^{-3}$:

А. $1s^2 2s^2 2p^3 - 3e \rightarrow 1s^2 2s^2$

Б. $1s^2 2s^2 2p^3 + 3e \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$

В. $1s^2 2s^2 2p^5 + 1e \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$

Г. $1s^2 2s^2 2p^3 - 3e \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$

12. Вкажіть кількість електронів , відданих або приєднаних атомом в схемі $\text{S}^{-2} \rightarrow \text{S}^{+6}$:

А. 2e ; Б. 6e; В. 8e.

Далі, обмінюється своїми роботами і відбувається взаємоперевірка. Кількість правильних балів – відповідна оцінка за виконану роботу. Дивимось на екран.

Відповіді: 1. А,Б; 2. Б, 3. Б, 4. А, 5.А. 6.А. 7.А. 8.А. 9.Б. 10.В, 11.Б, 12.В.

Роботи передали.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. В III в. до н.е. на острові Родос був побудований пам'ятник у вигляді величезної статуї Геліоса. Геліос був не просто особливо шановним божеством на острові – він був його творцем. Вважалося, що не маючи місця йому присвяченого сонячний бог виніс острів на своїх руках із морської глибини. Грандіозний задум і досконалість виконання Колоса Родоського – одного із чудес Античного світу – вражали всіх, хто його бачив. Ми не знаємо точно, як виглядала статуя, але відомо, що вона була зроблена із бронзи й досягала у висоту близько 31,5 м. За час існування була найбільшою статуєю світу. Статуя була створена скульптором Харетом. Бронзова оболонка кріпилася до залізного каркаса. Порожню статую почали будувати знизу й, у міру того як вона росла, заповнювали каміннями, щоб зробити її стійкіше. Через 12 років перед жителями острова постала велична картина: біля входу в гавань на біломармуровому пагорбі підносилася гігантська бронзова фігура бога Сонця. Приблизно через 50 років після завершення будівництва Колос звалився. Під час землетрусу він переломився на рівні колін. Учені вважають, що дійсною причиною недовговічності цього чуда стала корозія металу. А в основі процесу корозії лежать окисно-відновні реакції.

Навколо нас в природі відбувається велика кількість хімічних реакцій: виверження вулкану, фотосинтез, дихання, травлення... Ми, люди, також широко використовуємо хімічні процеси. Наприклад, горіння сірника, добування металів з руд, приготування їжі та інше. Серед цих процесів велика кількість належить до окисно-відновних реакцій.

Окисно-відновні реакції надзвичайно поширені і важливі. Найважливіші процеси на планеті пов'язані із цим типом хімічних реакцій. В усі часи ці реакції привертали до себе увагу. Вони були оспівані і в літературі, і в музиці, і в образотворчому мистецтві. Де саме вони зустрічаються, яка їх роль в природі і житті людини ми з'ясуємо на сьогоднішньому уроці. А ще я хочу, щоб ви наприкінці уроку дали мені обґрунтовану відповідь на питання: Окисно-відновні реакції – «Добро чи зло»?

IV. Викладення нового матеріалу.

Презентація з обговоренням. «ОВР НАВКОЛО НАС».

Учні отримали картки з завданням заздалегідь з наступними завданнями:

Перша група : значення окисно-відновних процесів в природі.

Друга група: значення окисно-відновних реакцій в житті людини.

Третя група: значення окисно-відновних реакцій в техніці.

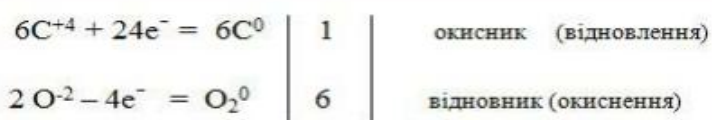
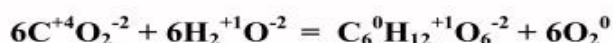
Четверта група: руйнівна роль ОВР.

Заслуховуються повідомлення груп.

Прогнозовані результати:

Перша група. Окисно-відновні реакції найбільш поширені і відіграють значну роль у природі. Завдяки окисно-відновним процесам на ранніх стадіях існування нашої планети утворились гірські породи і мінерали. Вони є основою життєдіяльності, адже з ними пов'язані найважливіші функції живої системи – це дихання, обмін речовин, фотосинтез у рослин. Під час дихання органічні речовини окиснюються до кінцевих продуктів - вуглекислого газу і води, використовуючи для цього кисень. А під час фотосинтезу вуглекислий газ відновлюється в органічних сполуках, а кисень вивільняється у повітря. Під дією сонячного світла в зелених рослинах відбувається процес фотосинтезу. Він включає десятки хімічних реакцій, однак сумарне рівняння одне:

Процес фотосинтезу:

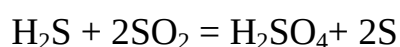
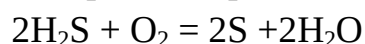

Процеси гниття, бродіння, тління, утворення перегною; утворення мінеральних солей з перегною в ґрунті - це все окисно-відновні реакції. У живій природі окисно-відновні процеси є основою всіх процесів обміну речовин, які є джерелом енергії. Такі процеси, як виверження вулканів, згоряння метеоритних тіл, грозові розряди в атмосфері завжди супроводжуються окисно-відновними процесами.

У 79р. н.е. «загорів» вулкан Везувій. До цього часу він був мальовничою горою, яка на 1300 метрів підносила над Неаполітанською затокою. Але 24 серпня над Везувієм здійнялась хмара незвичайної форми, яка згодом ставала все темнішою. Посипався попіл, важкі камені, в повітрі відчувався запах спаленої сірки.

Виверження вулкану повністю знищило Помпей. Місто зникло під шаром попелу, який досягав 3 метрів. Ці окисно-відновні процеси знайшли своє відображення в мистецтві: живопису. Видатний російський художник Карл Павлович Брюлов, побувавши у 1830 році на місці розкопок давньоримського міста Помпеї, зруйнованого виверженням вулкану Везувію, розпочинає роботу над картиною «Останній день Помпеї», що вразила сучасників художника своєю романтичною щирістю та величчю і справила сенсацію і в Росії і закордоном.

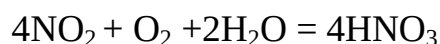
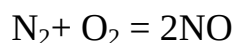
З точки зору хімії у районах вулканів і на дні кратерних озер утворюються поклади самородної сірки. Це відбувається внаслідок таких окисно-відновних реакцій:

Іван Франко оспівував грозу у своєму вірші «Гримить». Послухайте його під музику Антоніо Вівальді, якого також надихали окисно - відновні процеси, що проходять під час грози.

Жде спрагла земля плодотворної зливи,
 І вітер над нею гуляє бурхливий,
 І з заходу темная хмара летить —
 Гримить!
 Гримить! Тайна дрож пронимає народи,-
 Мабуть, благодатная хвиля надходить...
 Мільйони чекають щасливої зміни,
 Ті хмари — плідної будущини тіни,
 Що людськість, мов красна весна, оновить...
 Гримить!

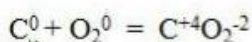
Під час грози азот сполучається з киснем і утворюється нітроген (II) оксид, який далі перетворюється в нітроген (IV) оксид, який сполучається з водою і киснем і на землю ллються кислотні дощі. Завдяки цим процесам на кожний гектар землі щорічно потрапляє від 4 до 15 кг нітрогеновмісних сполук:

Друга група. Окисно-відновні реакції мають велике значення і в житті людини — це отримання тепла в наших домівках при спалювання вугілля, дров, газу, добування багатьох органічних речовин; виробництво цілого ряду будівельних матеріалів, лікарських препаратів, вітамінів, гормонів, ферментів; виробництво кисломолочних продуктів, сирів, спирту тощо.

Природоохоронні заходи, які застосовують для очищення навколишнього середовища, а саме стічних вод і ґрунту від побутового і промислового забруднення ґрунтуються на процесах окиснення і відновлення. Певні види бактерій здатні розкладати, мінералізувати органічні сполуки, які потрапляють у воду та ґрунт.

Окисно-відновна реакція спалювання вугілля:

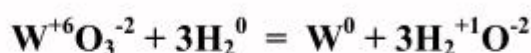
Життя організму неможливе без поповнення його тканин енергією, будівельним матеріалом, вітамінами, мінеральними речовинами і водою. Воно здійснюється за рахунок їжі. Щоб з харчових продуктів вивільнилась енергія і вони стали придатними для включення в обмін речовин. Їжа в травному апараті піддається механічній і хімічній обробці, ця обробка відбувається під впливом ферментів до складових частин, які придатні до всмоктування в кишках і подальшого засвоєння в тканинах.

За висловлюванням В.І.Вернадського «живі організми в цілому є найпотужнішою хімічною силою на земній поверхні».

Третя група. Значення окисно-відновних реакцій в техніці дуже велике. Більшість рідкісних, важливих в техніці металів (нікель, вольфрам, молібден, хром, алюміній) та інші) отримують за допомогою окисно-відновних реакцій. Найактивніші метали – це лужні та лужноземельні – шляхом електролізу із їх солей. В основі електролізу також лежать окисно-відновні процеси.

Окисно-відновні процеси використовуються в металургії під час виплавки чавуна та сталі, одержання та очищення кольорових металів, рідкісних металів:

Реакція добування вольфраму:

Виробництво чавуну, сталі, деяких неметалів: фосфору, хлору, йоду; добування амоніаку, нітратної і сульфатної кислот ґрунтуються на окисно-відновних процесах.

Четверта група: корозія металів, потемніння срібла, псування продуктів харчування.

На пам'ятниках Тарасу Шевченку, Богдану Хмельницькому в Києві, Петру I в Санкт-Петербурзі (названому «Мідним вершиником»), зроблених із бронзи (сплаву міді з оловом) утворюється зелений наліт, який періодично зчищають. Хімічних змін зазнає навіть срібло. Всі знають, що із часом срібні предмети темніють. Але найбільшого впливу кисню на відкритому повітрі за підвищеної вологості зазнає залізо. Іржа «з'їдає» не менш ніж 20 % від усієї його кількості, що виробляється, а це — мільйони тонн. Явище руйнування металів унаслідок хімічних реакцій з речовинами навколишнього середовища називають корозією.

Залізо, перебуваючи за звичайних умов на повітрі, повільно реагує водночас із киснем і водою (водяною парою). Таке перетворення можна описати схемами:

Мідь реагує відразу з трьома речовинами: киснем, водою (водяною парою) і вуглекислим газом, що є у повітрі:

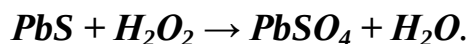
Чи замислювались ви, чому картини стародавніх майстрів, наприклад Рафаеля, Леонардо да Вінчі, Фрагонара, мають таку темну палітру?

У старовину багато картин писали масляними фарбами, до складу яких входили деякі сполуки Плюмбуму, наприклад, основний карбонат $\text{Pb}_3(\text{OH})_2(\text{CO}_3)_2$ - свинцеві

білила. Під дією сірководню, що є в повітрі, свинцеві білила перетворювалися на чорний плюмбум(II) сульфід, тому картини поступово тьмяніли:

Для реставрації картини поверхню її слід обробити будь-яким окисником, наприклад гідроген пероксидом:

Зараз через свою отруйність свинцеві білила в масляних фарбах майже не застосовуються.

Нажаль, продукти харчування мають властивість псуватися. Це також окисно-відновна реакція.

Пожежа неконтрольований процес горіння, що заподіює матеріальну шкоду життю і здоров'ю людей, інтересам суспільства і держави.

Підсумок: Отже, з цих повідомлень ви дізналися про значення окисно-відновних реакцій у житті людини та розвитку виробництва. Крок за кроком накопичувався досвід використання окисно-відновних реакцій. Вивчення цих процесів продовжується і в наш час. Отже, окисно-відновні реакції відіграють надзвичайно важливу роль у природі, виробництві, техніці та побуті.

V. Дидактична гра «Чорна» скриня .

П'ять місяців на поверхні Марсу працював космічний апарат «Фенікс», який передав на Землю багато цінної інформації, зокрема, що на цій планеті є замерзла вода. Але 30 листопада 2008 року NASA оголосила про завершення його місії, так як з апаратом протягом тижня не могли встановити зв'язку. Найбільш імовірною причиною виходу з ладу Фенікса вчені називають пристрій, аналог якого знаходиться в скрині. Ви з ним добре знайомі, часто користуєтесь його послугами. Що знаходиться в скрині?

(акумулятор)

VI. Підсумки уроку. Прийшов час зробити висновки

- Окисно-відновні реакції належать до найбільш поширених.
- В живій природі енергія, яка виділяється під час ОВР, забезпечує життєдіяльність організмів.
- ОВР лежать в основі процесів металургії, технічного виробництва амоніаку, нітратної та сульфатної кислот, горіння паливних матеріалів, хімічних джерел електричного струму.
- Іноді ОВР відіграють негативну роль .

VII. Домашнє завдання.

VIII. Фейєверк - декоративні вогні різноманітних кольорів і форм, які одержують при спалюванні піротехнічних сумішей задля розваги. Піротехнічні суміші містять речовини – окисники.

Дієприкметниковий зворот.**Розділові знаки в реченнях з дієприкметниковим зворотом***Конспект уроку з української мови**Черній Тетяна Анатоліївна,**вчитель української мови та літератури комунального закладу**«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №10 Вінницької міської ради»,**вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист*

Мета: дати поняття про дієприкметниковий зворот, формувати вміння визначати його в реченнях, правильно інтонувати речення з дієприкметниковими зворотами та вживати у таких реченнях розділові знаки; виховувати любов до рідного краю; розвивати логічне мислення, пам'ять.

Соціокультурна тема : Сфера відношень: Я і мистецтво.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: мультимедійний проектор, презентація, картки.

ХІД УРОКУ**І. Організаційна частина.**

1. Слово вчителя.

Епіграф:

Вона стоїть, завітчана калиною,

Стоїть у синьо-жовтому вбранні.

І називає себе просто Україною,

І ніжно посміхається мені.

Сьогодні я запрошую вас скористатися вашим життєвим досвідом і уявити себе в ролі працівників телебачення.

ІІ. Організаційний момент.

Як сумлінні журналісти, давайте візьмемо ручки і запишемо число та класна робота.

Двадцять четверте листопада

Класна робота

Кожен журналіст має бути грамотним, тому перевіримо свої знання з орфографії.

Орфографічна хвилинка.

У нашій студії працює стажер Ковальський Валентин, який допоможе мені зараз.

Записати слова, пояснити в них орфограми.

Зім'ятий, вирізьблена, сфотографований, прикуте, вишиваний, роз'яснений, спланований, розписаний, роззброєний, призупинений, неказаний, призабутий.

Що спільного між цими словами?

ІІ. Оголошення теми та мети уроку.

Телекомпанія «Дієприкметник» працює в прямому ефірі. Ми продовжуємо знайомство з Дієприкметниковою країною.

Сьогодні на уроці ви поглибите й закріпите вивчене з мовної теми: про дієприкметник як особливу форму дієслова та в окремій рубриці відкриєте нові знання. Тема нашого уроку:

*Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки
при дієприкметниковому звороті*

Ви дізнаєтеся, що таке дієприкметниковий зворот; навчитесь знаходити його у реченні; вміти правильно інтонувати речення з дієприкметниковими зворотами, ставити коми при ньому.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Ознайомлення з розкладом телепередач

1. «Актуальне інтерв'ю»
2. «Замки Волині»
3. «Хто швидше?»
4. «Новини»
5. «Від А до Я»
6. «Реклама»
7. «Народ скаже, як зав'яже»
8. «Програма передач на завтра»

IV. Актуалізація опорних знань.

1. Рольова гра «Актуальне інтерв'ю».

Два учні виконують роль кореспондентів, інші відповідають на запитання.

В ефірі програма «Актуальне інтерв'ю». На прямому зв'язку наші власні кореспонденти Дрелінська Катерина та Врублевська Ольга. Вони з'ясують, як ви засвоїли теоретичний матеріал.

Запитання:

- Назвіть розділ науки, який вивчає частини мови. (Морфологія)
- Чим відрізняються самостійні та службові частини мови?
- Назвіть форми дієслова. (Особова, безособова, неозначена, дієприкметник, дієприслівник). Приклад.
- Дайте визначення дієприкметника? Приклад.
- Ознаки яких частин мови він у собі поєднує?
- Назвіть ознаки прикметника.
- Назвіть ознаки дієслова.
- Синтаксична роль дієприкметника.

Висновок. Респонденти показали, що теоретичний матеріал засвоїли добре. Для телеканалу «Дієприкметник» Дрелінська Катерина та Врублевська Ольга.

2. «Замки Волині»

А ми з вами переходимо до спостереження над мовним матеріалом і я пропоную вам вправу. Нещодавно ми побували з вами на екскурсії, де ознайомилися з замками та палацами Волині. Тож завдяки запропонованому тексту пригадаємо побачене.

Текст для «шпигуна»

Текст поділений на частини. Аркуші з текстом знаходяться якнайдалі від вас. Кожен ряд обирає по черзі «шпигуна». «Шпигун» за кольором знаходить свою частину тексту, забирає його і приносить учням свого ряду. Ви, отримавши текст, переписуєте його в зошит. У кожній частині тексту є виділені слова. Доведіть, що це — дієприкметники. Визначте їх синтаксичну роль.

1. Кременець - одне з стародавніх міст України, розташоване біля підніжжя Кременецьких гір. Король Сігізмунд I подарував місто Кременець своїй дружині - Боні, на честь якої названа замкова гора.
- 2.3 XII по XVI століття у Збаражі була стародавня фортеця, зруйнована татарами 1474 року. У 1631 році тут був побудований Збаразький замок власниками міста Юрієм і Христофором Збаразькими.
3. Дубенський замок – один із найстаріших замків України, який ніколи не був узятий приступом, оскільки був міцно укріплений 73 гарматами і природно – річкою Іквою. Нині він є окрасою краю та одним із семи чудес замків України.

3. Інтерактивна програма «Хто швидше?»

Увага на екран!

До поданих світлин доберіть словосполучення із дієприкметниками: *вишитий «Кобзар», вражаюча розповідь, зацікавлені учні.*

Думаю, ви впізнали побачене?

V. Сприйняття нового матеріалу.

Отож, ми підібралися до сприйняття нового матеріалу. Наступна програма 4.

«Новини»

Спостереження за мовним матеріалом.

Душа, освітлена любов'ю, ніколи не черствіє.

Думи, в серце перелиті, і після тебе будуть жить.

5. У нашому ефірі програма «Від А до Я».

Прочитати речення, правильно їх інтонуючи. Знайти дієприкметникові звороти, означувані слова. Пояснити вживання розділових знаків.

До терпкого солодкого щему я кохаю Вкраїну, оміту прозорим дощем.

Розлита по небу блакить виграє веселковими барвами.

Так шепоче серед неба вітром збуджена трава.

Перлистим вінком уквітчана, у зелені шати вдяглася хвиля.

6. «Реклама». Я запрошую вас до відеоекскурсії рідним краєм.

А наша програма продовжується. Під час нашої недавньої екскурсії ми побували і в місті Острозі. У прямому ефірі повідомлення нашої кореспондентки Кириченко Анни.

Острозький замок розташований на вершині пагорба над долиною ріки Вілії. Замок був побудований на місці дерев'яного укріплення, зруйнованого монголо-татарами в 1241 році. У місті ми ознайомилися з історією Острозької академії, побували в Музеї книги та друкарства, де були вражені «Кобзарем» Шевченка, який до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка вишили рівненські майстрині. Книга номінована на здобуття Шевченківської премії.

Але інформація потребує редакції фахівців. *Спишіть, розставте розділові знаки, поясніть їх. Знайдіть дієприкметникові звороти та означувані слова. Поясніть вживання розділових знаків.*

1. Перше **видання** «Кобзаря» датоване 1840 роком перенесли на полотно майстрині з міста Рівного Олена Медведєва та Анна Тимошок.

2. Книга містить шість вишитих хрестиком картин періоду ранньої творчості Т. Шевченка.

3. Картина Тараса Григоровича «Катерина» створена за мотивами відомої однойменної поеми налічує в собі понад 100 тисяч хрестиків.

4. Читати вишите руками слово Шевченка – читати історію життя, біль і віру його народу.

7. «Народ скаже, як зав'яже».

Український народ дуже мудрий, і мова його мелодійна та образна, багата на прислів'я та приказки.

Виконання вправи 231.

Прочитайте прислів'я, визначте в кожному дієприкметниковий зворот. Поясніть, чому звороти не виділені комами. Перебудуйте речення так, щоб звороти потрібно було виділяти комами. Запишіть.

VI. Підсумки.

Створення асоціативного куща.

Дієприкметниковий зворот

Дієприкметник разом із залежними словами

Виконує роль поширеного означення

Відокремлюється комами

Залежить від місця щодо означуваного слова

Слово вчителя.

Отже, повторивши раніше вивчені орфограми, закріпивши знання з мовної теми, ви пригадали нашу недавню екскурсію замками Волині, здійснили відеоекскурсію Україною і, як показали ваші відповіді, добре засвоїли новий матеріал.

VII. Оцінювання

VIII. Домашнє завдання.

8. «Програма передач на завтра» §19. Вправа 237.

Отже, закінчив свою роботу канал «Дієприкметник». Дякую за увагу, бажаю успіхів.

Україна – наша Батьківщина

*Усний журнал для учнів 9-х класів, присвячений відзначенню
Року Державності в Україні*

*Макуха Галина Іванівна,
вчитель історії та правознавства комунального закладу
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №32 Вінницької
міської ради», вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист,*

Мета: Повторити основні етапи розвитку української державності, положення Конституції України про державний лад України, основні права та обов'язки громадян України.

Поглибити знання учнів про виникнення та історію державної символіки України.

Розвивати вміння працювати з різними джерелами знань, виступати перед аудиторією.

Виховувати учнів у дусі патріотизму, гордості за свій народ і державу, шанобливого ставлення до державних символів.

Сприяти формуванню національної свідомості школярів і прагненню бути справжніми громадянами України.

Обладнання: Державний прапор України; зображення герба; текст і запис Державного гімну України; текст Акта проголошення незалежності України; Конституція України; карта України; виставка літератури по темі, слайд-презентація.

Хід заходу**Вступне слово вчителя.**

У всіх людей одна святиня,
Куди не глянь, де не спитай,
Рідніша їм своя пустиня,
Аніж зелений чужий рай.
Їм красить все їх рідний край,
Нема без кореня рослини,
А нас нема без Батьківщини.

Наша Батьківщини – це Україна.

І ми з вами – громадяни України, великої країни у центрі європейського континенту і молодій держави, яка за історичними вимірами, утворилася зовсім нещодавно. Від нас залежить, якою стане наша рідна держава: сильною і розвинутою, з високим рівнем життя її громадян, чи слабкою, залежною від волі інших держав, із незахищеним, малозабезпеченим населенням. Ми обираємо тих людей, котрі управлятимуть державою, ми особисто або через громадські організації

повідомляємо їм про наші інтереси. Ми, на підставі законів, використовуючи свої права і виконуючи громадянські обов'язки, зміцнюємо державу, підтримуємо її, допомагаємо подолати кризу.

Щоб брати дійсно активну участь у житті нашої держави, нам потрібні спеціальні громадянські знання, вміння і навички.

Яким був шлях України до незалежності, що являє сьогодні собою Україна, якими є державні символи, права і обов'язки громадян України? Ці та інші питання ми розглянемо в ході заходу: «Україна – наша Батьківщина». А далі слово надається ведучим і учасникам усного журналу.

1 сторінка

Україна – незалежна, демократична, правова держава

Нелегка доля судилася Україні і тернистий шлях її державності, яка не раз нищилась ворогами. Це і Київська Русь з її величчю, силою і князями. Це і Запорізька Січ-найдемократичніша держава в світі, знищена імператрицею Катериною II. Це і Українська Народна Республіка, яка своїм блиском оживила прагнення до волі всієї знедоленої нації, але була розтерзана і потоптана в крові чужинцями.

Це і проголошена 30 червня 1941 року Українська держава, яка проіснувала декілька днів і була підступно розстріляна фашистами.

І сьогодні, відроджуючи незалежну державу, український народ віддає належну шану своїм синам, які жили, боролись, борються і вмирають сьогодні за її майбутнє.

Народе мій, уярмлений народе,
В душі твоїй гудуть бурані волі,
Твоє ім'я, благословенне й горде.
Твій синьо-жовтий стяг на видноколі
І тризуб-герб — усе тобі від Бога -
Молитва і надія, і спасіння.
Важкий твій хрест, важка твоя дорога
На вічну верховину воскресіння.
Народе мій, не дай себе зганьбити!
Останній шанс, Ісус Христос з тобою.
Твоєї долі підлі ворожбити
Сконають, вкриті струпами й ганьбою.
Народе мій! Уже царі й султани
Спливли, як за водою кураїна –
Не закує ніхто тебе в кайдани
І не поставить більше на коліна,
Не спинить руху в віковіччя хресне,
Куди Христос веде тебе настійно.

Ще Україна із руїн воскресне,
Соборна, Християнська, Самостійна.
І ти розправиш багатирські плечі.
Скупаєш землю в чистому промінні,
В подобі чудотворного предтечі
Прийдеш, здобувши волю Україні.

(В. Романюк)

Знову воскресла українська державність; саме слово «Україна» звучить чи не всіма мовами людства. Інтерес до неї такий, що розділив світ. Одна половина відкриває для себе Україну як слов'янську зорю на крайнебі цивілізації, інші – більше тривожаться, адже приходить із забуття народ, другий за кількістю у слов'янстві, нелукавий у трудах, але так підступно обманутий і обібраний. Воскресає з давньокиївських коренів, з козацької вольності, з революційних універсалів, з голодоморів, репресій, принижень.

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день тут чувся плач рабів.
Мовчали десь святі під попілом руїни
І журно дзвін старий по мертвому гудів.
Коли, відкіль взялася міць шалена,
Як буря все живе схопила, пройняла, –
І ось, дивись, — в руках знамена
І гімн побід співа невільна сторона.

(Олександр Олесь)

Становлення сучасної суверенної демократичної української держави почалося 16 липня 1990 р., коли була прийнята *Декларація про державний суверенітет України*. Це був політико-правовий акт, що проголошував основні принципи, програмні положення внутрішньої і зовнішньої політики української держави. Мета цього документа - закріпити суверенітет і самоврядування народу України.

Важливим кроком у здобутті Україною своєї незалежності стало прийняття Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. *Акта проголошення незалежності України*.

Це було зроблено за умов, коли внаслідок військово-партійного путчу, здійсненого 19-21 серпня 1991 р. верхівкою Комуністичної партії Радянського Союзу в Москві (так званого ДКНС), виникла загроза втрати тих елементів державного суверенітету, які здобула Україна в 1990-1991рр., та повернення країни до тоталітарного державного режиму.

Акт проголошення незалежності України продовжив тисячолітню традицію державотворення українського народу, проголосив неподільність і недоторканність території України, створення самостійної Української держави – України, дію на

території нашої держави виключно Конституції та законів України. В ньому говорилося:

«Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 р.,

- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,
- виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,
- здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки проголошує

незалежність України та створення самостійної української держави - України. Територія України є неподільною і недоторканою. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.»

День прийняття цього документа є *державним святом України – Днем незалежності*.

Ухваливши Акт проголошення незалежності України, Верховна Рада України прийняла рішення про затвердження його всім народом, що мало додати цьому документу більшої суспільної та державної ваги.

Таке затвердження відбулося проведенням *1 грудня 1991 р. всеукраїнського референдуму*. На ньому переважна більшість громадян України проголосувала за її незалежність.

28 червня 1996 року V сесія Верховної Ради України прийняла Основний Закон держави. В Конституції України закріплені норми, що характеризують форму державного правління, державного устрою і політичного режиму України. Відповідно до Конституції України, за формою державного правління Україна є парламентсько – президентською республікою. Єдиним джерелом влади в нашій країні є народ, який обирає Президента і вищий законодавчий орган (парламент) – Верховну Раду України та інші органи влади і управління.

Відповідно до ст. 2 Конституції України, за формою державного устрою Україна є унітарною державою. Це означає, що в Україні діє єдине громадянство, єдине законодавство, єдина судова система, що в межах державних кордонів України немає і не може бути будь-яких утворень, що мають ознаки державного суверенітету. Територія України визнається цілісною і недоторканою. Що стосується політичного режиму України, то ст. 1 Конституції України визначає Україну як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову державу.

Під демократичною державою розуміють таку, в якій народ реально бере участь в управлінні її справами. Соціальна держава намагається створити для кожної людини можливість повноцінного здорового та гідного рівня життя. Правовою називають державу, котра відповідає перед людиною за свою діяльність відповідно до законів. Своєю Конституцією Україна проголосила, що прагне стати в майбутньому саме такою державою.

2 сторінка

Державна символіка УкраїниДержавний герб України

Державний герб — офіційна емблема держави. Його мета — дати в умовних символах уявлення про державу, її історію, суспільний та державний лад. Герб — це особливий знак, символічний, який виражає природні особливості, господарську діяльність народу, стану, роду, його політичний та історичний характер. Герби поділяються на різні види: земельні, державні, корпоративні; різняться за кольором, фігурами, малюнками тощо.

Східні слов'яни використовували символічні знаки ще в період родоплемінного ладу. Ними могли бути хрест, ромб, квадрат, коло, геральдичні звірі, птахи, зокрема, однорогі олені, круки, орли. Герб держави України — тризуб — символізує мир і творчу працю, спорідненість поколінь; він є продовженням глибинних геральдичних традицій українського народу.

Існує до сорока *версій про походження тризуба*.

Тут згадаємо тільки найпоширеніші з них:

- тризуб, як обожнювання рибальського знаряддя, а згодом віднесення його до символу влади;

- уособлення трьох природних стихій – повітря, води і землі;

- зображення атакуючого сокола;

- вершок булави, знак старшинської князівської влади;

- горішня частина скіпетра;

- церковний світильник чи панікадило;

- корогава;

- ворон;

- голуб;

- горішня частина шолома;

- дволеза сокира;

- монограма, що символізує слова «Володимир на столі», «василевс», тобто цар, «воля» тощо.

Це може бути і якийсь прадавній магічний знак, походження якого нам з відстані багатьох століть важко збагнути.

Цікаві пояснення з приводу походження значення тризуба висловив М. Грушевський: «З різних об'яснень я вважаю найбільш вірним те, що се вершок булави, чи як то називають французи «начальницької палиці», знаку влади старшини. Такі палиці – річ дуже стара, вершки, чи головка таких палиць зустрічається тоді, коли ще люди не вживали металів...».

Найперші спогади про тризуб на території України датовані першими століттями нашої ери в Боспорьському царстві, що знаходилося на Керченському

півострові. Трохи пізніше, у VI-VIII ст., цей знак можна зустріти серед археологічних знахідок на Полтавщині, Київщині.

Зображення тризуба відноситься до рубежу X – XI ст. – часів князювання у Києві Володимира Великого (980-1015 рр.), який успадкував тризуб від предків.

Яке ж значення вкладалося в київський тризуб?

В Києві тризуб – символ княжого роду особи, символ держави, а після прийняття християнства ще й релігійний символ. Поруч з хрестом він захищає від зла, нещастя, притягує добро.

В часи Володимира Святославовича тризуб з'являється на монетах Русі і стає князівським знаком, добре знаним і за її межами. Цікавий факт. На срібних монетах князя київського Володимира зображено з одного боку портрет володаря, а з другого – тризуб і напис «Володимир на столі, а це його серебро». Його разом із владою успадковують Володимирові наступники на престолі.

Він часто зустрічається на варязьких мечях тих воїнів, які були на службі в київських князів, на зброї і поясах дружинників, на княжих знаменах.

Не знаєш гасла-боронись!

Освячений держу я спис.

Я попіл бороню батьків,

Героїв славу, честь борців.

Зухвальче, чолом, оком ниць!

Тут недоторканість гробниць!

Багаття і священний дуб

І Володимирів тризуб.

(О. Лятуринська)

Історичні джерела стверджують, що тризуб був і на гербі Анни Ярославни, доньки Ярослава Мудрого, королеви Франції. Цим знаком володарі руських земель скріплювали договори з іншими країнами.

Та не тільки в цих випадках використовувався цей знак. Його можна зустріти на цеглі підмурків Десятинної церкви у Києві і на плитах Успенської церкви у Володимирі-Волинському, збудованої у II половині XI століття.

Тризуб (як сокола, що йде в піке)

Облюбував собі на лавах Рюрик.

І Віщий князь Олег на вежах бурих

Лишав його зображення стрімке.

На печенігів, половців у шкурах

Цей герб наводив жах – було й таке: –

І дерево життя змогло гінке

Не вимерзти в холодних кучугурах.

Сам Олександр здіймав тризуб увись

Як з півночі посунули колись

Навала шведів і тевтонів сила
Й коли схрестились грізно меч і спис,
А для наук йому розправив крила
Засновник академії – Могила.

(Всеволод Ткаченко)

У період роздроблення Русі тризуб витісняється з ужитку. Його замінять згодом: у Київській землі - спочатку двозуб, а потім зображення Святого Архистратига Михаїла, у Чернігівській – чорний візантійський орел, а на західноукраїнських землях – лев, що дереться на скелю. Аж до січня 1918 року цей знак буде у числі символів, навколо яких точилися дебати на предмет затвердження гербом.

Під час першої світової війни відзнаку у формі тризуба використовували українські частини у складі австрійської армії — Українські січові стрільці. Тризуб став своєрідним орденом, відзнакою за хоробрість в Українській Галицькій Армії.

По виданні Центральною Радою III Універсалу, що проголосив у листопаді 1917 року Українську Народну Республіку, питання про національний герб постало з усією гостротою. Після прийняття 22 січня 1918 року IV Універсалу Центральної Ради про проголошення України самостійною державою, за пропозицією голови уряду М. Грушевського, тризуб було визнано гербом України. Концепція історика М. Грушевського була побудована на тому, що Українська Народна Республіка — «єдина спадкоємниця Русі має право на визнання знаку тризуба як «державного герба».

Залишився тризуб відзнакою української державності і за часів гетьмана П.Скоропадського та Директорії. Після 22 січня 1919 року, коли об'єдналися УНР і ЗУНР, тризуб став спільним гербом для цієї державності.

Згодом тризуб використовувала, зображаючи середній зуб у формі меча, Організація Українських Націоналістів (ОУН). При тому вона мала свій власний герб з мечем, тризубом і монограмою «ОУН» на червоно-чорному тлі. Середній «зуб» у формі хреста використовували й релігійні угруповання.

15 березня 1939 року Сейм Карпатської України, що проголосив її незалежність, визначив тризуб своїм державним гербом.

Враховуючи давні історичні геральдичні традиції українського народу, глибинний смисл, який вкладався в символ тризуба, Верховна Рада України як найвищий законодавчий орган держави своєю постановою «Про державний герб України» від 19 лютого 1992 р. затвердила тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого герба України. Тризуб став офіційною емблемою нашої держави.

«Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається

не менш, як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України» (зі статті 20 Конституції України).

Головним елементом великого Державного Герба України є знак княжої держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

*Як птах золотий, в переливах
На прапорі має, горить.
Це знак наш, це фабрики й ниви,
Це символ, що будем ми жити.
Це хліб наш, вугілля і цукор,
Степи плодovitі, моря...
Це в праці змозолені руки,
Що подвигом завжди горять.
Це наша любов, наша мужність,
Вогняний порив боротьби,
Це наша згуртованість дружна,
Це пісня нової доби.
Це юність, це клич поколінням,
Що йдуть крізь життєву грозу.
Це слава твоя, Україно,
Злотий, непокірний тризуб.*

Так цей символ, зазнавши протягом своєї тисячолітньої історії стрімких злетів і падінь, великої любові і ненависті, знову зайняв гідне місце в символіці нашої держави.

Державний прапор України

Державний прапор – одна з офіційних емблем держави, яка символізує її суверенітет. *Український державний прапор являє собою синьо-жовте прямокутне полотнище з двох рівних за шириною, горизонтально розташованих смуг: верхньої синього кольору, нижньої – жовтого кольору, із співвідношенням ширини прапора до його довжини 2:3.*

Поєднання кольорів синього і жовтого може трактуватися багатозначно: це й чисте, мирне, безхмарне небо, що простягнулося над жовтим кольором хлібного лану — символом мирної праці і достатку, це і поєднання символів життя — Золотого Сонця у Синьому Космосі. Однак головна ідея синьо-жовтого — це велика Гармонія Космосу, Сонця, Землі та всього, що на землі сущого.

*Чи є такі ще в нації другої
Теплом благословенні кольори?
Де синє небо - з мрії золотої! —
Несе до Бога наші прапори.
І колискове материнське слово
З молитвою всесвітнього вітця...*

О як тобі, містечко світанкове,
Ці синьо-жовті барви до лиця!

Прапор, як символ чи засіб сигналізації, виник за античних часів і поширився в Європі в добу середньовіччя. Найдавніші прапорові полотнища були трикутно-клинові. Найуживанішим кольором був червоний. Вживали також білий, блакитний, жовтий кольори. На зламі XIII-XIX ст. з'являються чотирикутні прапори.

Давні стяги на Русі були у великій шані ще за часів язичництва, а після запровадження християнства вони освячувались образом животворного Христа, що було перейнято від греків. Слов'яни обожнювали свої знамена й вірили, що у воєнний час вони найсвятіші від усіх ідолів. Прапороносцями призначали, як правило, визначних богатирів, які мали обов'язок постійно тримати прапор над полем бою, пильно охороняти його.

Серйозне вивчення кольорових композицій у літописних пам'ятках дало підставу російським геральдистам у 1910 році назвати синій і жовтий серед державних кольорів Давньої Русі.

Цікавою є версія львівського мовознавця М. Роговича щодо давньої української традиції поєднання жовтого та синього кольорів. Так, згідно з нею, слово «хохол», яким дехто зневажливо називає українців, монгольського походження «хох» — синій, небесний, «улу» (юлу) — жовтий. Кінцева голосна редукується, і ми маємо теперішнє звучання.

Традиції жовто-блакитних кольорів мають на наших землях глибоке історичне коріння.

Так, як свідчить хроніка Зіморовича, в середині XIII ст. щойно засноване місто Львів обрало своєю головною атрибутикою золотий лев на голубому тлі. Ці ж кольори поєднувалися на знаках Руського воєводства за часів Речі Посполитої.

З виникненням Запорозької Січі особливого розквіту зазнає прапорництво. Кожен полк, кожна сотня мали окремий стяг. На Січі особливо популярним був малиновий.

Гей там, на горі, Січ іде,
Малиновий стяг несе.

Цими рядками з народної пісні навічно вкарбовано в історичну пам'ять символ Війська Запорозького, символ української державності в часи Гетьманщини. Найбільшою святиною запорожців була короґва малинового або вишневого кольору із зображенням білого Архистратига Михаїла — покровителя козацтва. За цим прапором несли ще один, червоний — із зображенням герба того чи іншого гетьмана. Починаючи з XVIII століття все більше козацьких прапорів виготовляється з блакитного полотна, на якому золотою фарбою зображуються хрести, небесні світила, постаті святих. На лицьовому боці полкових і сотенних прапорів — козак у золотому чи шовковому шитті на голубому фоні. В останній період існування Запорозької Січі виготовляються знамена з поєднанням жовто-блакитних кольорів.

Із занепадом Гетьманщини, поділом українських земель між Росією і Австрією зникають українські військові, територіальні та інші прапори. Тут можна було вживати лише біло-синьо-червоні прапори.

Потреба у відображенні національної символіки виникла в ході розвитку національно-визвольного руху на західноукраїнських землях в середині XIX ст. Тоді створена інтелігенцією у Львові Головна Руська Рада прийняла як національну емблему колишній герб Галицького князівства — зображення жовтого (золотого) лева на блакитному полі.

Синьо-жовтий прапор вперше було піднято на Львівській ратуші у червні 1848 року.

Синьо-жовті кольори були знаменами Народної гвардії та відділів селянської самооборони, які виникли по всій Галичині в 1848—1849 рр.

З того часу синьо-жовте або жовто-блакитне полотнище стало символом українського національно-визвольного руху спочатку в Галичині, а згодом і на всій Україні.

У другій половині XIX ст. поєднання жовтого і синього кольорів можна бачити і на гербах губерній Російської імперії. Зокрема, Катеринославська мала за герб лазуровий щит, на якому виділялося золоте зображення Катерини II, оточене золотими зірками. А Подільська — на лазуровому полі сонце з 16 променями, на яких — золотий хрест.

З початком першої світової війни (1914) в австро-угорській армії було створено військові частини з українців — «Українські січові стрільці». Вони мали прапор, на якому був зображений архангел Михаїл, що тримає в одній руці меч, в другій — щит, де зображений золотий лев на блакитному фоні.

Жовто-блакитне маєво знамен супроводжує 1914 року на західноукраїнських землях відзначення столітнього ювілею великого Кобзаря.

Починаючи від революції 1905 року в Росії синьо-жовті колірні поєднання поширились і на Наддніпрянській Україні.

Після Лютневої революції 1917 року набуває поширення традиція підняття жовто-блакитного прапора. Так, перший ешелон козаків-українців у кількості 1198 чоловік вирушив на німецький фронт з Києва 14 травня 1917 року, як зазначалося у «Віснику Українського військового комітету», під національним жовто-блакитним прапором. Під ним козацтво вишикувалося перед штабом Верховного Головнокомандуючого генерала Брусилова в Кам'янці-Подільському. Генерал Брусилов, узявши до рук жовто-блакитний прапор, звернувся до солдат з такими словами: «Под этим прапором я вижу достойное казацкое войско украинцев, которое, надеюсь, поможет мне в трудный час борьбы за благо всего народа. Слава украинскому казацкому войску!»

22 березня 1918 року Центральна Рада в Києві ухвалила закон про державний прапор УНР, який був жовто-синім.

Павло Тичина так описав проголошення УНР:
Ой що в Софіївському заграли дзвони, затремтіли,
Не білі голуби - ангели в небі полетіли,
Ой там зібралися під прапори,
Під сонячні ще й сині,
Віднині не буде більше пана
У вільній Україні.

За гетьманату П.Скоропадського (1918) порядок кольорів був змінений на синьо-жовтий. Директорія УНР, яка прийшла до влади в листопаді 1918 року, залишила цей прапор без змін.

Такі самі кольори мав і прапор ЗУНР, ухвалений законом про самостійність українських земель Австро-угорської монархії (листопад 1918 р.).

Прапор Організації українських націоналістів (ОУН) і Української повстанської армії (УПА) як політичних угруповань, створених у Відні у 1929 р., мав червоно-чорний колір.

Як національний прапор українського народу жовто-синє знамено було визнано окупаційною владою панської Польщі в Галичині (20-30 рр.). Було багато випадків, коли хлібом-сіллю та синьо-жовтим прапором цілими селами у вересні 1939 р. селяни Галичини зустрічали радянські війська, що, однак, закінчилося трагічно для організаторів цих зустрічей — невдовзі вони були репресовані та знищені сталінським режимом.

Еміграція українців на Заході, незалежно від її політичних переконань, визнає українським прапором синьо-жовтий.

У Києві синьо-жовтий прапор був висвячений в Соборі св. Софії і урочисто піднятий біля будинку міськради у липні 1990 р.

Вибір кольорів був вмотивований такими міркуваннями: символом України є чисте небо (синій колір) і пшеничне поле (жовтий).

Як сказав поет:

Наш стяг – пшениця у степах
Під голубим склепінням неба.

В такому поєднанні він 28 січня 1992 року затверджений Верховною Радою України як Державний прапор.

Захвилювалися народи,
І захитався третій Рим,
Війнуло подихом Свободи
Над рабством довговіковим.
Пора відродження – доволі
В покорі жити і в ганьбі.
Цвітуть, неначе квіти волі,
Знамена жовто-голубі.

(М. Луків)

Сьогодні державний прапор постійно майорить на будинках Президії Верховної Ради України, резиденції Президента України, Кабінету Міністрів України, на будинках міністерств та відомств, інших державних та громадських організацій.

Синьо-жовтий держаний прапор України піднімається при відкритті міжнародних конференцій, під час офіційних церемоній, при врученні міжнародних спортивних призів.

Україно, соборна державо,
Сонценосна колиско моя,
Ще не вмерла
Й не вмере твоя слава,
Завойована в чесних боях!
Живи та міцній,
Українська державо!
Вмирили у битвах мільйони борців.
Щоб стяг синьо-жовтий
піднявсь величаво
Й над Києвом стольним
віки майорів.

Державний гімн України.

Звернемося до Словника іншомовних слів, в якому подано визначення – гімн:

- 1) у Стародавній Греції – урочиста хвалебна пісня на честь Богів і героїв;
- 2) урочиста пісня, прийнята як символ державної або класової єдності;
- 3) музичний твір, в якому виражається піднесений, урочистий стан.

Гімн Державний – офіційна урочиста пісня, що поряд із Гербом Державним і Прапором Державним символізує державу і є одним із атрибутів державності країни.

Слова національного гімну «Ще не вмерла Україна» написав у 60-х роках XIX століття відомий український поет, етнограф, фольклорист Павло Чубинський (1839-1884). Поезія, вперше надрукована в 1863 році, швидко розійшлася в народі, серед інтелігенції, студентів, гімназистів.

Певний час її навіть приписували Т. Шевченку.

Музику написав видатний західноукраїнський композитор Михайло Вербицький (1815-1870).

Перш ніж стати соборним, всеукраїнським твором, музичним гербом духовного відродження нації, урочистою патріотичною присягою, що стала символом єдності нашого народу, пісня «Ще не вмерла Україна» пройшла разом з народом довгий тернистий шлях. Жодному іншому творові української культури не судилося така велична і трагічна доля. Велична, бо в ньому втілена споконвічна мрія

народу стати суверенним, здобути волю, виражена незламна віра у відродження України, бо понад століття пісню-гімн переслідували, забороняли, вбивали.

Вірш «Ще не вмерла Україна» постав на хвилі патріотичної поезії Шевченка з його могутньою вірою в те, «Що не вмирає душа наша, не вмирає воля» – з одного боку, а з другого – на хвилі піднесення визвольних прагнень слов'янських народів.

Ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля,

Ще нам, браття українці, усміхнеться доля.

Один рядок цієї пісні, оці слова, що дали назву віршеві поета, понад 130 років викликали страх у кількох режимів – царського, польсько-шляхетського, румунсько-боярського. У недалекому минулому за виконання цієї пісні, поширення її тексту можна було поплатитися, вірш був заборонений, не входив до жодних видань. І сам автор гімну був засланий до Архангельської губернії

Роль національного гімну пісня виконувала весь час існування УНР, хоч державне затвердження отримала лише 15 березня 1939 року – як офіційний гімн Карпатської України. З її зникненням довгий час пісня була заборонена в Радянській Україні. В часи демократичного відродження вона й піднесла дух українців, пробудила до волі, підняла з колін.

І ось настав той довгожданий час, коли *24 серпня 1991 року Україна проголошена незалежною державою.*

Донедавна заборонений національний гімн «Ще не вмерла Україна» стає державним гімном України. *15 січня 1992 р.* Президія Верховної Ради України Указом «Про державний гімн України» затвердила музичну редакцію державного гімну України, автором якої є М. Вербицький.

А 6 березня 2003 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про Державний Гімн України».

З 17 вересня 1991 року українське радіо розпочинає і закінчує свої передачі мелодією гімну «Ще не вмерла Україна»

Мелодія гімну лунає під час урочистих заходів, відзначення державних свят, демонстрацій, військових парадів, вшанування переможців на міжнародних спортивних змаганнях тощо.

Після проголошення незалежності держави України, державний гімн відіграє роль заклику до утвердження самостійності та суверенітету України, надихає український народ на розбудову своєї держави.

Гімн, створений синами розділеної імперіями України, повернувся до пісенної скарбниці народу. Тож прилучимося до її мелодії, передаймо у спадок іншим, щоб нашому роду не було переводу, щоб ми могли сказати світові: *Ми – цивілізована нація, ми народ!* (Звучить гімн «Ще не вмерла Україна»)

Свої національні символи люди повинні шанувати і берегти. Про це записано

 у ст. 65 Конституції України: «... Шанування державних символів України є обов'язком громадян України».

3 сторінка

Права і обов'язки громадян України

Права людини мають довгу і цікаву історію. Вони тісно пов'язані з розвитком моральних правил та духовних цінностей людей. Почуття свободи, рівності, власної гідності проявлялись у людства поступово – від античного уявлення людини про нерівність людей до філософії природних прав людини епохи Просвітництва, «Білля про права» в США та «Декларації прав людини і громадянина» у Франції. У різних країнах права людини записувалися в різних документах: конституціях і законах, *деклараціях* (декларація – заява про наміри).

У 1945 році було створено комісію Організації Об'єднаних Націй з прав людини, яка мала підготувати міжнародні документи, що визначали б права і свободи людини. 10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН одностанно ухвалила перший такий документ – *Загальну декларацію прав людини*. Вона мала надзвичайне значення для усього світового людства хоча б у тому, що підтвердила тезу, висловлену ще давньоримським філософом Цицероном: «Згода усіх народів у чому-небудь має вважатися доказом природного права».

Декларація проголосила, «усі люди народжуються вільними і рівноправними у своїй гідності, достоїнстві і правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні ставитися один до одного у дусі братерства». У наступних статтях Декларації були сформовані основні права людини.

Міжнародне співтовариство започаткувало спробу спільної допомоги дітям. Найважливішими кроками у цьому напрямі було прийняття ООН у 1959 році *Декларації прав дитини* та проголошення у 1989 році *Конвенції про права дитини*. Ця Конвенція є договором, якого мають дотримуватися усі держави, що його підписали, зокрема Україна, взявши на себе обов'язок виконувати його норми шляхом прийняття нових законів, створення необхідних установ та організацій тощо.

Права людини повинні бути юридично закріплені. Права і обов'язки громадян України юридично закріплені в Конституції України.

Відповідно до Конституції України, *особистими (громадянськими) правами є:*

- право на життя (ст.27);
- право на повагу гідності (ст.28);
- право на свободу та особисту недоторканність (ст.29);
- право на недоторканність житла (ст.30);
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфічної та іншої кореспонденції (ст.31);
- невтручання в особисте і сімейне життя (ст.32);
- свобода пересування і вибору місця проживання (ст.33);
- свобода думки і слова (ст.34);
- свобода світогляду і віросповідання (ст.35).

До *політичних прав*, відповідно до Конституції України, належать:

- право на громадянство (ст.25);
- право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації (ст.36);
- право обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування (ст.38);
- право направляти письмові й усні, індивідуальні і колективні звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування і право вимагати їх розгляду і обґрунтованої відповіді у встановлений законом строк (ст.40).

Конституція України визначає такі *соціально-економічні права*:

- право на власність (ст.41);
- право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст.42) – право на працю (ст.43);
- право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст.44);
- право на відпочинок (ст.45);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу та страхування (ст.49);
- право на соціальний захист (ст.46);
- право на житло (ст.47);
- право на достатній життєвий рівень для себе і членів своєї сім'ї (ст.48).
- До *культурних прав*, відповідно до Конституції України, належать:
- право на освіту (ст.53);
- право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст.54).
- право на результати своєї інтелектуальної і творчої діяльності (ст.55).

Екологічне право – це право людини жити у безпечному для життя і здоров'я довкіллі (ст.50).

Крім прав і свобод Конституція України встановлює *обов'язки людини і громадянина*. До них належать:

- обов'язок неухильно дотримуватись Конституції та законів України;
- обов'язок поважати честь і гідність інших людей
- обов'язок шанувати державні символи України;
- обов'язок захищати Вітчизну;
- обов'язок берегти природу, культурну спадщину, відшкодовувати завдані їм збитки;
- обов'язок сплачувати податки і збори.

Конституція України не тільки проголошує права і свободи, встановлює обов'язки, але й гарантує їх забезпечення державою. Держава бере на себе відповідальність забезпечувати права і свободи людини і громадянина, сприяти їх

реалізації, охороняти і захищати. Свої права і свободи громадяни можуть захищати в суді.

Заключне слово вчителя

Сьогодні життя України змінюється на очах, постає стара, як ця земля, держава – вільна, незалежна, сонцем осяяна Україна. Ви – частинка народу, і вам творити нову історію держави, що займе належне місце серед вільних і рівних країн планети. А для цього вам потрібно бути громадянами і патріотами України, а також дбати про її єдність та непорушність.

Свою Україну любіть.

Любіть її во время люте,

В останню тяжкую минуту

За неї Господа моліть!

(Т.Г.Шевченко)

Звучить пісня “Молитва за Україну” (слова О.Кониського, музика М.Лисенка)

Вектори щастя Лариси Ковальової

Новицька Лариса, вчитель географії закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. № 18 Вінницької міської ради», Заслужений Учитель України, викладач ВАНО

Кажуть, що щастя – це тоді, коли є кого любити, чим займатися і на що сподіватися. У Лариси Павлівни Ковальової чітко прослідковуються всі три вектори. Вона понад усе любить сина Дмитра, не лише рідну кровинку, а справжнього друга й однодумця. Має професію до душі, яка кличе щоранку до педагогічного штурвалу. А надії й сподівання, котрі леліє в глибині серця і які часом вогником спалахують в її гарних очах, нехай просто збудуться сповна.

Вінницька школярка з чарівною посмішкою була закохана в географію і народні танці. На її юність припала значуща подія - відкриття в рідному місті природничо-географічного факультету, стати студенткою якого вона палко мріяла. Мудрі казали: якщо чогось дуже хотіти, то це обов'язково збудеться. Мрія допомогла дівчинці не лише вступити до вузу, відбутися, як вчителька, а повернутися на свій факультет викладачем методики викладання географії й економіки. Любов до педагогічної праці передала їй класний керівник Зарічна Валентина Михайлівна, що через уроки й подорожі прищеплювала учням вірність рідному слову й батьківському краю.

Наша героїня прийняла найактивнішу участь у створенні всіх складових повного методичного комплексу до курсу „Рідний край”. Разом з талановитою вчителькою-патріоткою своєї землі Ларисою Батюк написали оригінальний підручник. Потім Лариса Павлівна видала чудовий географічний атлас „Вінницька область. Моя мала Батьківщина”. В передмові вона писала: **„Юний друже! Гортаючи сторінки атласу, ти помандруєш рідним краєм. Твій край – Поділля – прадавня слов'янська земля. Атлас допоможе тобі зробити власні відкриття у пізнанні нашої Вінниччини”**. Атлас містить більше десятка тематичних карт, фотографії, малюнки, описи. Для кращого засвоєння матеріалу учнями вона розробила й випустила контурні карти. Лариса Павлівна зібрала великий додатковий матеріал з географії Вінниччини, методичні рекомендації щодо його викладання, якими щедро ділиться зі своїми студентами та слухачами на курсах у ВАНО. Результатом її співпраці з Сергієм Загороднім, в минулому її студентом, а нині директором однієї з вінницьких шкіл, став робочий зошит для предмету „Рідний край”.

Всі ми мріємо про те, щоб дитина з радістю йшла на кожен урок. Та, на жаль, дійсність не така вже й рожева. Чимало дітей залишаються байдужими до навчання, а дехто й зовсім не любить школи. Причини різні : сімейні, економічні, психологічні. Дитина не ладна самотужки з ними справитися. Ось тут на перший план виходить особистість вчителя. Всіх і всьому навчити не можна. Але посіяти зерно інтересу до предмету просто необхідно. Може й заврожаїться колосом. На

уроках Лариси Павлівни байдужих не шукайте. Вона переконана, що сучасний вчитель повинен володіти цілою низкою оригінальних прийомів та методів, які міг би застосовувати на різних етапах уроку. Часто послуговується методикою інтерактивного навчання. Навчити учнів вміло дискутувати їй допоміг метод „Прес”. Проаналізувати і зрозуміти механізми прийняття складних рішень дає змогу в старших класах „Древо рішень”. „Карусель” найефективніша для одночасного залучення всіх учнів до активної роботи. Дуже любить проводити бліц - турніри, вчить складати наукові казки, знаходити помилку, шукати раціональний вихід із модельованих ситуацій.

Педагог багато працює з обдарованими дітьми. Вірніше, розвиває дитячі таланти. Вона твердо переконана: лише щедро здобрений талантами суспільний лан здатний заврожаїться рясно й повнозерно. Ковальова якось зауважила, що, на її думку, Україну з соціально - культурних сутінок спроможні вивести тільки талановиті співгромадяни. Вони, звісно, натовпами не ходять. Їх треба уважно вишукувати й дбайливо леліяти. Національна еліта – то сплав досконалого інтелекту і високої духовності. Пригадує заклик Василя Симоненка:

**В океані рідного народу
Відкривай духовні острови.**

І відкриває. Щороку її учні (зі школою не розлучається вже понад чверть століття) виборюють призові місця на олімпіадах, тепер уже з економіки. Бо наука про господарювання стала її новим глибоким захопленням. Продовжили навчатись за спеціальністю „географія й економіка” у своєї вчительки уже у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського її вихованки, призери учнівських змагань з економіки Світлана Громович, Нижник Валентина, Жук Ірина, Андрійченко Оля. Дівчата кажуть, що саме творча особистість їхньої наставниці проторувала їм освітянську дорогу. Лариса Павлівна успішно пройшла Міжнародний тренінговий семінар з питань методики вивчення ринкової економіки, який проводився Національною Радою з економічної освіти та департаментом освіти США.

У справжнього вчителя завше має бути в кишені жменя сміху. Думаю, спілкування з вчителькою допомагає розвинути й відточити в учнів почуття тонкого й віртуозного гумору. Учні Лариси Павлівни Голуб'єв Дмитро, Андрій Крайзель стали членами популярної в Україні команди КВК „Вінницькі перці”. Вміння сміятися в найскрутніших ситуаціях, як відомо, допомагає, людині жити.

Молодість багата на гарячі поривання ,захоплення, одержимість. Однак стрічаються люди, котрим щастить юну запальність душі зберегти на все життя. Лише стають з роками вони мудрішими у помислах і розважливішими у вчинках. В їхньому ряду доля визначила місце й Ковальовій. Нині Лариса Павлівна навчає економіки та розширює географічні горизонти вихованців у закладі «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 27, що у мікрорайоні Тяжیلів. В різні роки життя вона засівала

освітянську ниву у ЗШ № 30, 31, 22, 32. Тому на вулицях міста багато колишніх вихованців дарують їй щирі усмішки та говорять слова вдячності.

Її серце біля вихованців, яких завжди готова підтримати у їх зусиллях. Вона просить за них подумки у Господа: „Не провадь їх шляхами найлегшими, але найпрекраснішими проведи”. Ось така вона, усміхнена, заклопотана часто проблемами інших, невсипуща, творча, Лариса Павлівна Ковальова : методист, викладач, ВЧИТЕЛЬКА.

Відповідальні за випуск:

Яценко О.В. – Директор Департаменту освіти Вінницької міської ради
Москальчук Н.І. – завідувач комунальної установи «Міський методичний кабінет»

Редакційна колегія:

Любчак І.О. – методист з навчальних дисциплін
Малицька К.П. – методист з навчальних дисциплін
Старченко В.В. – методист з навчальних дисциплін
Токар О.В. – методист з навчальних дисциплін

Комп'ютерна верстка:

Нарольська К.В. – методист з бібліотечних фондів